

אתיקה מקצועית

עורכי-דין ממלאים תפקיד מקצועי-משפטי. בל נשכח כי כל עו"ד הוא בן אנוש, וככל בן-אנוש הוא כפוף לשיקולים מוסריים וציבוריים, ולא שיקולים מקצועיים גרידא. אי לקיחה בחשבון של שיקולים אלו במסגרת קבלת החלטות יכול להביא לכדי טעות במישור המקצועי.

אתיקה מקצועית: מקורות משפטיים

- **חוק לשכת עורכי-הדין** (להלן – חוק הלשכה).
- **כללי לשכת עורכי-הדין (אתיקה מקצועית)**¹ (להלן – כללי הלשכה).

החידוש שבחוק לשכת עורכי-הדין הוא בכך שהוא יצר *Integrated BAR*, משמע: היא שולטת בכל ההליך הקשור לעורכי-דין, הן בהכשרת עו"ד, תקופת ההתמחות, הליכי הקבלה לשורותיה, והן קביעת כללי האתיקה ודרכי השיפוט המשמעותיים. להבדיל, ברוב מדינות ארה"ב, עניינים אלו אינם נתונים ללשכות עורכי-הדין אלא לפיקוחו של ביהמ"ש. למרות זאת, האתיקה המקצועית הנוהגת בישראל דומה ביותר לאתיקה המקצועית האנגלו-סקסית. הסיבה לכך פשוטה מכיוון שהתפיסה המקצועית של עו"ד הישראלי והבנתו כלפי עצמו ותפקידו, נגזרת יותר מאנגליה וארה"ב יותר מאשר המדינות הרומאנו-גרמאניות, בין היתר משום השיטה האדברסרית הנוהגת במדינת ישראל.

החובות המקצועיות החלות על עו"ד נחלקות לשלוש קטגוריות עיקריות:

1. חובת הנאמנות של עו"ד כלפי הלקוח.
2. ב
3. כל מעשה או מחדל אחר אשר אינו הולם את מקצוע עריכת-הדין.

חובת הנאמנות והמסירות של עו"ד כלפי לקוח

כללי

עו"ד הוא נאמנו של הלקוח, משמע: הוא חייב לדאוג ולהעדיף את האינטרסים של הנהנה על-פני האינטרסים של עצמו. חובת הנאמנות באה לידי ביטוי בשני סעיפים עיקריים:

- **סעיף 54 לחוק הלשכה**: "במילוי תפקידיו יפעל עו"ד לטובת שולחו בנאמנות ובמסירות ויעזור לביהמ"ש לעשות משפט".
- **סעיף 2 לכללי האתיקה**: "עו"ד ייצג את לקוחו בנאמנות ובמסירות, ללא מורא, תוך שמירה על הגינות, על כבוד המקצוע ועל יחס כבוד לביהמ"ש".

עיקרה של החובה היא עשיית עבודה יסודית וראויה עבור הלקוח. אך מעבר לכך, חובת הנאמנות אוסרת על עו"ד לקבל על עצמו טיפול בעניין שהוא אינו מתמצה בו. ואכן, כיום קשה לעו"ד להתמצא באופן כללי בכל ענפי המשפט השונים.

¹ תוקפם המחייב/חוקי של כללי האתיקה של לשכת עורכי-הדין כפוף לאישורו של שר המשפטים.
אתיקה מקצועית – אהרן אנקר
סוכס ע"י ד.ג.כ. (2003)
עותק "עולם המשפט"

שכר טירחה

זכות עיכוב

ניגוד האינטרסים העקרי בין עו"ד ללקוח הוא בענייני שכר טרחה. השאלה היא, מהם הגבולות והתנאים בעניין זה. לפני כן, נדגיש כי **סעיף 83** לחוק הלשכה מתיר לעו"ד לעכב תחת ידו שני דברים – האחד, מסמכים שמסר הלקוח. השני, כספים המגיעים ללקוח עקב היצוג. התנאי להפעלת זכות העיכוב הוא שתוך שלושה חודשים על עו"ד להגיש תביעה נגד הלקוח.

דוגמא: עו"ד מעכב תחת ידו, באופן חוקי, מסמכים של הלקוח אך התביעה שהגיש עוה"ד נגד לקוחו נמשכת זמן רב. בינתיים, זקוק הלקוח למסמכים לצורך הגנה בתביעה פלילית המתנהלת נגדו. מה יהא הדין? בישראל, מקרה שכזה טרם התעורר, אך ביהמ"ש בארה"ב חובת הנאמנות ללקוח גוברת – ועל זכות העיכובן ליסוג מפניה. בכל זאת, ישנם שני פסקי דין ישראליים בהם שופטים התייחסו לסוגיה דומה:

▪ **ע"ע 18/85 מימון נ' לשכת עוה"ד בירושלים:** השופט בך מציין באובטיר כי כאשר נוצר מצב בו הזכות הפורמלית לעיכובן מסמכים עומדת בעליל בסתירה למילוי חובת הנאמנות כלפי הלקוח – אזי על עו"ד למלא את חובת הנאמנות שלו.

▪ **רע"א 6208/00 כהן, וילצ'יק ושות' נ' ימכ"א השקעות:** השופטת דורנר חולקת על דעתו של השופט בך.

זכות תביעה של עו"ד בגין הפרת חוזה:

כאשר עו"ד חותם על הסכם עם לקוח עבור טיפול בתיק, עו"ד מעריך כי הטיפול בעניין ספציפי יגזול ממנו מספר שעות מסויים ומשאבים מסויים – וכך גובה את שכר הטרחה שלו. זמן קצר לאחר מכן מבקש הלקוח לפטר את עו"ד ולהעבירו לעו"ד אחר. הדין הוא כי כאשר הלקוח מבטל את היצוג – עוה"ד חסר כל זכות יצוג. נניח כי עוה"ד עבד מספר שעות על התיק, האם קמה לו זכות תביעה כנגד הלקוח בגין הפרת ההסכם? אם כן, האם יכול הוא לתבוע את דמי הציפייה שלו מן התיק או השבה בלבד עבור העבודה שעשה עד כה?

ע"א 136/92 ביניש-עדיאל נ' דניה סיבוס: במקרה זה, ביקש לקוח להפסיק את טיפולו של עוה"ד בתיק שלו. עוה"ד הגיש תביעה נגד הלקוח על מלוא הציפייה שציפו לקבל אם היה משלים את העבודה. ביהמ"ש דחה את תביעת עוה"ד וקבע: ככל שמדובר בשכרו של עוה"ד, אם לא הוסכם במפורש אחרת, יש לקרוא **תנאי מכללא** לפיו רשאי הלקוח לנתק את הקשר המקצועי עם עוה"ד ובתנאי שישולם הסכום בגין העבודה אשר השקיע עוה"ד עד להפסקת היצוג. משמע – עוה"ד אינו יכול לתבוע פיצויי ציפייה אלא אם כן הם נקבע במפורש הסדר אחר במסגרת החוזה. במקרה זה, העו"ד יקבל שכר ראוי עבור עבודתו עד הנה בלבד.

אך מפתיע כי שנים קודם לכן, קבע ביהמ"ש העליון הלכה אחרת:

ע"א 733/75 מייזליש עיריית קרית-שמונה: הסכם ש"ט בין משרד עו"ד לעיריית חיפה. בחוזה נקבע כי עיריית חיפה תמסור למשרד כל עניין הדורש יצוג משפטי. אם חובה זו תופר, העירייה בכל זאת תחוייב בש"ט למשרד. אכן, המשרד תבע את העירייה. השופט שמגר קבע כי החוזה בטל כי פקודת העיריות קובעת כי הסדרים כובלים שכאלו (הנוגעים לרשות מנהלית) דורשים אישור של שר הפנים. מוסיף שמגר וקובע כי **הסכם שכר טרחה צריך להיות הוגן וסביר**, מכח חובת תום-הלב הכללית של דיני החוזים. **חובת תום-לב זו היא נגזרת, בין היתר, של חובת הנאמנות כלפי הלקוח.** משמע – אף אם נקבע במפורש תנאי לפיו יש לשלם לעוה"ד את מלוא שכר הטרחה ויהי מה, בטל.

כאן מתעוררת בעיה אחרת. מה הדין כאשר עו"ד מכניס באופן שגרתי לחוזי ההתקשרות שלו עם לקוחות תנאי המאפשר לו לתבוע פיצויי ציפייה? ראשית, ניתן לראות בכך חוזה אחיד בעל תנאי מקפת. שנית, הרי שמדובר ביחסים שבין עו"ד להדיוט, יש בכך הפרת חובת הנאמנות. מקרה דומה נתעורר במציאות. **ע"א (ת"א) 1191/00 רוזנבלט נ' עו"ד דחבש**: במקרה זה נקבע בחוזה במפורש כי בכל מקרה ישולם מלוא שכר הטרחה לעוה"ד, אף אם לא יגיעו למשפט, אם העניין יסתיים בפשרה ואף אם לא יעשה דבר. ביהמ"ש סמך ידיו על ההסכם (אנקר: אינו מסכים. פסק דין זה לא יעמוד בהגיעו לערעור בביהמ"ש העליון).

גם **השופט קלינג** כותב בספרו "אתיקה מקצועית של עורכי-דין" כי למרות **פרשת בייניש**, תנאי מפורש בחוזה הקובע כי עוה"ד יקבל את מלוא שכר הטרחה – אינו תקף. קלינג מבסס את מסקנתו בין היתר על המקרה הבא...

בג"צ 4330/93 עו"ד גאנס נ' לשכת עוה"ד: **סעיף 27** לכללי הלשכה נועד להלחם עם תופעה של לקוח המבקשים לפטר את עורכי-דינו בסמוך להגעת פתרון בתיק שלו, לצורך פניה לעו"ד אחר שיסיים אותו בעבור פחות שכר טרחה. הכלל קובע כי אסור לעוה"ד השני לקבל את התיק מן הלקוח, ללא הסכמת עוה"ד הראשון. הבעיה היא כי הלקוח 'יכול' לעוה"ד הראשון, אף אם סיבת העזיבה מוצדקת, כגון התרשלות או חוסר שביעות רצון. ביהמ"ש העליון בפרשה זו פסל את סעיף 27, מכיוון שהוא אינו עונה על מבחן הסבירות של המשפט המנהלי. לשכת עוה"ד מינתה ועדה לבדיקת הנושא ומציאת תחליף לסעיף 27 אך מעולם לא הגיעה להחלטה.

אנקר: פתרון אפשרי הוא כי עוה"ד השני יקבל את התיק ללא הסכמת הראשון, אך אם הראשון מודיע לשני כי יש לו תביעות נגד אותו לקוח – כל סכום כסף שעוה"ד השני יקבל מן הלקוח, יהיה עליו להפקיד בחשבון נאמנות (לעצמו ולעוה"ד הראשון), כאשר החלוקה בין שני עוה"ד תקבע עפ"י ברור מטעם הלשכה.

הנה לנו עוד דוגמא לכך שכאשר הלשכה מבקשת לערוך הסדרים כדי להגן על עורכי-דין מפני רשעות של לקוחות, התפיסה המשפטית לפיה עוה"ד הוא נאמן של לקוחו, משפיעים גם על ההסדר הזה. כך, אם ההסדר אינו סביר בהיבט האינטרסים של הלקוח – ביהמ"ש העליון יפסול אותו.

ניתוק הקשר בין עוה"ד ללקוח:

על"ע 3174/93 פלוני נ' לשכת עוה"ד: לעיתים מתנתק הקשר בין עוה"ד לבין הלקוח. במקרים אלו, עוה"ד סבור כי הלקוח 'ברח' לו מבלי לשלם והוא מפסיק את הטיפול בעניינו. ביהמ"ש קבע כי זוהי הפרת חובת הנאמנות, משמע – אף אם הקשר עם הלקוח מתנתק, אין להפסיק את הטיפול בעניינו אלא להמשיך לטפל בו ולהודיע ללקוח על הכוונה להפסיק את הטיפול. **התראת הלקוח הינה חובה**, הפרתה גוררת עבירה משמעתית.

על"ע 1747/91 לשכת עוה"ד נ' יוסף שמואל: לקוח היה צריך לאתר עבור עוה"ד שלו אדם כלשהו, לצורך הגשת תביעה. שכר הטרחה שולם לעוה"ד מראש. בינתיים, עבר זמן רב (5 שנים!), אך הלקוח לא חזר לעוה"ד. עוה"ד הפסיק את הטיפול בלקוח. הלקוח, מגיש תביעה נגד עוה"ד בגין כך שהפסיק את הטיפול בעניינו. ביהמ"ש קבע כי ברגע שעו"ד קיבל על עצמו תיק, מותר ללקוח להניח כי עוה"ד מטפל בו. אם עוה"ד סבור שהלקוח עזב אותו – עליו להתריא ולברר את העניין עם הלקוח בטרם יפסיק את הטיפול בתיק. זוהי תמצית חובת הנאמנות של עוה"ד כלפי לקוחו.

חובת הנאמנות אינה ביצוע בקשות הלקוח ורצונותיו, אלא לשמור על האינטרסים שלו, לתקן את טעויותיו, להתריא בפניו מפני מחדלים. כל זאת, במסירות והשקעת מאמץ.

פרסום, פרסומת ושידול

ראשית, נבחן את הדין הקודם בעניין פרסומת:

הצד המשותף לפרסומת ושידול הוא שאלו שני דרכים שבאמצעותם מנסה עוה"ד להשיג עבודה מקצועית. לאחרונה חלה רפורמה בעניין הפרסומת, אך לא בעניין השידול. אם כן, מה ההבדל בין פרסומת ושידול? עד כמה משליכות הוראות הנוגעות לפרסומת, לעניין שידול? **אנקר**: פרסומת היא בד"כ פניה לכלל הציבור, ואשר איננה מיועדת לאדם מסויים. לעומת זאת, שידול בד"כ מופנה לאדם מסויים. אך הגבול, אינו ברור לחלוטין, שהרי ניתן לשדל גם חבר בני-אדם.

לפני כשנתיים, נחקק חוק הסדרת פרסומת של בעלי מקצוע (תיקוני חקיקה) תש"ס-2000, המבקש להסדיר מחדש את נושא הפרסום של בעלי המקצועות החופשיים. סעיפי החוק נכנסו בחוקים אחרים, המסדירים את עיסוקם של בעלי המקצועות החופשיים, כתיקונים. סעיף 55 לחוק הלשכה הוא המקבילה של סעיף 2 של חוק הפרסומת. נבחן אותו:

- **סעיף 55(א)** לחוק הלשכה אוסר על עו"ד לעשות פרסומת לעיסוקו, אלא בהתאם לכללים שתתקין המועצה הארצית ואשר קיבלו גושפנקא מן המחוקק.
- **סעיף 55(ב)** קובע כיצד יש לעצב את הכללים המתירים פרסומת, ובין היתר – תוך שמירה על כבוד המקצוע, ואיסור הטעיית הציבור.

יש לשים לב כי חוק הפרסומת מאפשר לכל בעלי המקצועות החופשיים לפרסם עצמם, ובלבד שלא יפגעו בכבוד המקצוע או יטעו את הציבור. משמע, שאר בעלי המקצועות אינם כפופים לכללים נוספים. מותר לפרסם – בכפיפות לשני סייגים. מדוע השוני כלפי עורכי הדין? מדוע ההגבלה הנוספת? אין לכך תשובה ברורה. אך נשאלת השאלה – בבואה לקבוע כללים לעשיית פרסומת, כיצד צריכה הלשכה להנחות עצמה? ראשית, ברור כי אין להתיר פגיעה בכבוד המקצוע או הטעיית הציבור. אך נניח כי ישנו עניין שאינו פוגע בכבוד המקצוע או מטעה את הציבור, האם הלשכה חייבת להתיר זאת בכללי האתיקה שלה או האם נתונה לה זכות סירוב? עניין זה מעורר שאלה גדולה – אם הלשכה אוסרת פרסומת שאיננה מטעה את הציבור או פוגעת בכבוד המקצוע, יתכן שיש בכך פגיעה בלתי מידתית בחופש העיסוק של עורכי-הדין. יתכן שבעתיד, תתבקש הלשכה לנמק מדוע היא אוסרת דרכי פרסומת כאלה או אחרים.

סעיף 55 הישן קבע כי אסור לעו"ד לעשות פרסומת לעיסוקו, אלא אם כן הותר העניין בכללים של הלשכה. אין ספק כי איסור זה גורף יותר מאשר הסעיף הנוכחי. המחוקק ביקש, באמצעות איסור זה, להגן על אינטרס הציבור מחד ועל אינטרס בעלי המקצועות מאידך. טעם ראשון לאיסור, נטען כי פרסומת עשויה לעודד אנשים רגועים ושקטים להגיש תביעות ובכך לעודד מחלוקות בחברה (כיום כמובן תפיסה זו השתנתה מן הקצה, כיום האינטרס הוא ליידע את ההדיוטות בדבר זכויותיהם). טעם שני לאיסור פרסומת בעבר היה הטעיית הציבור – נטען כי כל פרסומת יש בה אלמנט מטעה. ההדיוטות, כך נטען, אינם מסוגלים להבין או להעריך את ההטעיה כאשר הם מבקשים שירות משפטי מעו"ד. טעם אחרון לאיסור נבע מכך שפרסומת פוגעת בכבוד המקצוע, והפיכתו לבעל אופי מסחרי.

אט אט התקבלה התפיסה כי ישנה פרסומת המשרתת את האינטרסים הציבוריים, כזו שהיא ראויה. לא כל פרסומת מטעה או פוגעת בכבוד המקצוע. ישנן פרסומות כאלה, וישנן אחרות. שיקול נוסף שהביא לשינוי התפיסה הוא האינטרס של עורכי-דין. עורכי-דין צריכים, ככל אזרח, להינות מחופש הביטוי.

בשנות ה-70, החלה מגמה בארה"ב המבקשת להוזיל את שירותיהם של עוה"ד בתיקים מסויימים (בייחוד ענייני צרכנות, עריכת צוואות וגירושין מוסכמים). בפרשת **Baites v. Arizona** הועמד משרד עו"ד לדין על כך שפרסם את עיסוקו ואת שכר הטרחה הנמוך שהוא גובה, בשכונות עוני. המשיבים טענו כי יש בכך פגיעה בחופש הביטוי של עורכי-הדין מחד, וגם חופש הביטוי של הציבור לקבל מידע. ביהמ"ש העליון ביטל את ההרשעה וקבע כי כל נימוקי האיסור על פרסומת אינם מוצדקים ויש לבחון כל מקרה לגופו ולא לאסור פרסומת באופן גורף. לאחר מכן, לשכת עוה"ד בארה"ב קבעה כללי פרסומת, הדומים לכללים המצויים בישראל כיום. לעניין איסור הטעיה, קבעה הלשכה בארה"ב שמותר לפרסם פרטים עובדתיים-אובייקטיביים בלבד שאין בהם כדי להטעות את הציבור (כגון: היכן עו"ד סיים את לימודיו, מה עיקר עיסוקו, שכר הטרחה שהוא גובה). האיסור חל על עניינים סובייקטיביים (כגון: שבח עצמי או הצלחות).

הפסיקה בראי הדין הישן

על"ע 4/75 פלוני נ' לשכת עוה"ד: עו"ד נפתלי בן-מנשה היה פעיל ביותר בתחום דיני האישות. במסגרת ראיון במוסף השבת של ידיעות-אחרונות, סיפר עוה"ד פרטים שונים על עבודתו. באותה העת חל איסור מוחלט על פרסומת ואכן הלשכה העמידה אותו לדין. עוה"ד טען כי ביקש לשרת את האינטרס הציבורי וליידע אותו בדבר זכויותיו בענייני אישות, ולא לעשות רווח. השופט לנדוי קבע כי די בכך שעוה"ד ידע כי פרסומת היא דבר אסור ואין נפקא מינה אם ביקש להנות מן הפרסומת אם לאו, ואישר את הרשעתו.

על"ע 13/86 עו"ד חטר ישי נ' לשכת עוה"ד: בתקופת השביתות הפראיות של רשות שדות התעופה, עו"ד חטר ישי ייצג מספר וועדי עובדים. במסגרת ראיון שהעניק לכלי התקשורת בעניין השביתות, ענה לשאלות שונות בהקשר לשביתה של לקוחותיו. הלשכה העמידה אותו לדין בעניין הפרסומת. חטר-ישי טען כי שביתות העובדים הן אינטרס ציבורי וכי הראיונות לא היו ביוזמתו, אלא שהכתבים המתינו לו מחוץ למשרדו. ביהמ"ש הבחין בין מקרה זה לבין פרשת בן-מנשה, והשופט ברק קבע כי אין פסול בפרסום עובדות ונתונים לכלל הציבור.

הכללים כיום

קעת נותר לבחון את **כללי לשכת עורכי הדין (פרסומת), התשס"א-2001** המשקפים את הדין הנוכחי. סעיפים 1 ו-2 עוסקים בחובה או רשות לציין את העובדה שפלוגי הוא עורך-דין. עיקר הכללים מצויים בסעיף 3 וסעיפי המשנה שלו – "פרסומת מותרת".

- **סעיף 3(א)** עניינו היכן ניתן לפרסם, ואילו הם: עיתונות כתובה בה יש מדור מיוחד לפרסומות של עורכי-דין, מדריכי טלפון, ספרי מען, מדריכים מקצועיים מסווגים, באינטרנט, שלט המשרד, נייר מכתבים של המשרד.
- **סעיף 3(ב)** קובע את תוכן הפרסומת המותר. ניכר כי היתר הפרסומת מוגבל ביותר, כגון: שם עורך-הדין, דבר היותו עורך-דין, תארים אקדמיים.
- **סעיף 3(ג)** מוסיף וקובע כי בפרסום באמצעות מדריכים מסווגים ובאתרי אינטרנט, ניתן לפרסם פרטים נוספים, כגון: פרסום מאמרים, משרות הוראה, תפקידים ציבוריים, ועוד.
- **סעיף 5** קובע כי מותר עורך-דין להשיב בכתב ללקוח פוטנציאלי בדבר פרטים עובדתיים שונים.

מהו הדבר המהותי ביותר לכל לקוח פוטנציאלי, שאינו נכלל בהיתרים? התשובה לכך חד משמעית – **שכר טרחה**. הסיבה לכך היא שהלשכה רוצה לשמור על מחירים גבוהים מחד, ולהמנע מהתכתשות תחרותית בין עורכי הדין מאידך. להדגיש: בעבר, הלשכה אף קבעה תעריף שכר טרחה מינימאלי. עו"ד שהיה גובה פחות מתעריף זה, היה

עובר עבירה משמעיתית. כיום, ניתן בוודאות לומר שתעריף זה נוגד את חוק ההגבלים העסקיים (קביעת קו פעולה של איגוד עסקי, סעיף 5).

בעבר, טענו חברי הלשכה כי לא ניתן לפרסם עניינים הנוגעים לשכר טרחה, מכיוון שיש בכך כדי להטעות. מדוע? נטען כי קביעת שכר הטרחה לא ניתנת לקביעה מראש משום שחישובו מסובך וכולל אלמנטים ושיקולים שונים. אין בכך אמת מוחלטת, שהרי משרדים יכולים לפרסם את האחוז שהם גובים מן התיק (כשזה רלוונטי). דוקא **סעיף 5** לכללים מאפשר "לפרסם" שכר טרחה, אך הוא מוגבל לפנייתו הראשונה של הלקוח לעורך-הדין.

שנים לאחר פרשת Baites, פרסם עו"ד בארה"ב את מודעתו בירחון נשים פלוני. בימים ההם, שנות ה-60, נושא ההתקנים התוך-רחמיים כאמצעי למניעת הריון, היה פופולרי ביותר. התקן מסויים מתוצרת Dalekon יצר בעיות ופגיעות פיזיות רציניות אצל נשים אשר התקינו אותם. התעורר דיון ציבורי שלם אודות הלגיטימיות של ההתקנים הללו. מודעתו של עוה"ד כללה תיאור של היקף התביעות בעניין, פוטנציאל התביעה, ופרטים עובדתיים שונים אודות התקנים תוך-רחמיים. בסוף מודעתו, הוסיף את מספר החינם של משרדו, וכן ציון כי שכר הטרחה יגבה רק מפירות התביעה. ואכן, כ-300 נשים פנו אל עוה"ד, וכמחציתן התברר כי היתה בידם עילת תביעה ממשית.

לשכת עורכי-הדין במדינתנו, העמידה אותו לדין בגין הפרת כללי הפרסומת המקומיים. ביהמ"ש העליון האמריקאי קבע כי אין בפרסומת סכנה בפגיעה באינטרס ציבורי או מקצועי, הוא אינו מטעה, ואין הוא פוגע בכבוד המקצוע – להיפך. כבוד המקצוע יוצא נשכר מפרסום שכזה. חופש הביטוי של עוה"ד והציבור אינם סובלים כללים נוקשים שכאלה, דעת ביהמ"ש.

מדריכים מסווגים הנוגעים לעורכי דין, אינם בנמצא במדינת ישראל. לצורך בחינת הנושא, נפנה לארה"ב. בעבר, לשכת עורכי הדין נקטה בגישה האוסרת פרסום מידע אינפורמטיבי במדריכים מסווגים מקצועיים בארה"ב. המידע, כלל את שם המשרד ומספר הטלפון בלבד. מכיוון שכך, הסירו משרדי עורכי-דין רבים את מודעותיהם האינפורמטיביות ממדריכים אלו. נשאלת השאלה, איזה אינטרס נפגע מעצם פרסום זה? התשובה לכך אינה ברורה, אם כלל ישנה פגיעה.

אמצעים נוספים לפרסום

ישנם דרכים נוספות לפרסום עצמך, לאו דוקא ע"י פרסום מודעה בעיתון. כגון: משרד עורכי-דין מזמין ציבור מסויים לסמינר בנושאים כאלו ואחרים, לעיתים בתשלום ולעיתים חינם, ועורכי-הדין שלו מעבירים הרצאות. המשרד נותן שירות לציבור מחד, ו"מרוויח" פרסום מאידך. בארה"ב, פרקטיקה מסוג זה מותרת. אך האם הדין כך בישראל? אין לכך תשובה ברורה. מצד אחד ניתן לראות בכך פרסומת. מצד שני, ניתן להניח כי אם ציבור מגיע, יש בכך שירות אינטרס ציבורי, או שאותו ציבור מסויים מגיע לסמינר מתוך היכרות עם משרד עורכי-הדין.

- דרך נוספת היא פרסום מאמר אקדמי. הכלל הוא כי מותר לפרסם מאמר שכזה בעיתון, אך ללא ציון כתובת ומספר הטלפון של המשרד בו הם עובדים.
- דרך נוספת היא כתבות שעורכים עיתונאים אודות עורכי-דין. גם לכך יש גבולות מסויימים, כגון: איסור מסירת פרטים אודות תיקים לצורך כתבות שמטרתם שבח והלל לעורך-הדין.

על"ע 5648/93 ישראל נ' לשכת עוה"ד: במקרה זה פורסמה כתבה בעיתון על עורכי-דין צעירים ממוצא ספרדי. הכתבה, כמובן, כללה שמות של עורכי-דין שונים. בנוסף, פורסמו תמונות ופרטים מיוחדים אודות ארבעה עורכי-

דין ספרדיים. ביהמ"ש העליון ביטל את החלטת הלשכה להרשיע אותם, מכיוון שבמקרה זה היתה הסכמה בין עורכי-הדין והכתב לעבור על הכתבה לצורך סינון פרטים האסורים לפרסום לפי כללי הלשכה. הכתב, לא עמד בהתחייבות זו. לכן, הפרסום האסור נעשה שלא באשמתם.

ב"ש 368/86 ציטרין נ' ביה"ד המשמעתי של לשכת עוה"ד: מדובר בעיתונאי ציטרין, שכתב כתבה אודות עו"ד מסויים ותיק אשר הוא מנהל. הלשכה, כדי להרשיע את עורך-הדין, היתה זקוקה להוכחה כי הוא אכן מסר את הפרטים לעיתונאי. לשם כך, זימנה את ציטרין לעדות. הלה, סרב להעיד כדי לא לחשוף את מקורותיו. ביהמ"ש הכיר במקרה זה בחסיון עיתונאי-מקור, וקבע כי ציטרין אינו חייב למסור ללשכה פרטים אודות המקור לכתבתו.

היוצא מכך הוא, שהיות ועיתונאים נהנים מחסיון, יכולים עורכי-דין לפרסם עצמם דרך עיתונאים. לכשאלה יתבקשו למסור פרטים כיצד קיבלו את המידע אודות עורכי-הדין, יוכלו הם לסרב מכח החסיון. יש לתת את תשומת הלב לכך שחוק הסדרת פרסומת של בעלי מקצוע (תיקוני חקיקה) קובע חזקה לעניין פסיכולוגים כי אם צד שלישי כלשהו הפר את אחד מסעיפי החוק, לצורך הדוגמא – פרסום דברים אסורים בעיתון, רואים בפסיכולוג כמי ששיתף פעולה עם אותו צד שלישי. כך, "עוקפים" את חסיון העיתונאי. משום מה, חזקה זו לא רובצת על עורכי-דין.

נבחן שני סעיפים מתוך כללי הלשכה אשר עשויים להיות רלוונטיים:

- **סעיף 11ב(א)** לכללי הלשכה (עמוד 33) קובע כי אסור לעורך-דין לתת שירות משפטי ללקוח שהופנה אליו ע"י גוף הפועל למטרות רווח ושאינו מוסמך לתת שירותים משפטיים, אך המפרסם כי הוא כן נותנים שירותים משפטיים (דוגמא: חברת "פיצוי נמרץ").
- **סעיף 11ב(ב)** קובע כי עורך-דין המועסק ע"י גוף הפועל למטרות רווח ואשר אינו גוף המוסמך לתת שירותים משפטיים, לתת שירות משפטי למי שאינו מעסיקו, אם אותו מעסיק מתכוון לגבות שירות עבור אותו שירות משפטי.

מטרת כללים אלו היא מניעת "עקיפת" איסור הפרסום הרובץ על כתפיהם של עורכי-דין, ע"י כך שגוף אחר יפרסם אותם.

עמ"מ 2/60 עו"ד פלוני נ' יו"ר המועצה המשפטית: מועצת הפועלים בחדרה ביקשה לתת שירות משפטי לחבריה בעניינים הקשורים בעבודתם. לשם כך, היא שכרה את שירותיו של עו"ד מסויים. תפקידו להקדיש זמן לפגישות עם חברי המועצה לצורך מתן ייעוץ ראשוני חינם בעניינם. המועצה פרסמה בכרזות את דבר שירות חינם זה. בפועל, נפגשו פועלים עם עורך-הדין ואם מצא כי יש להם עילת תביעה, הפנה אותם לעורכי-דין שונים בעיר ואף נתן להם אופציה לקבל את שירותיו. עוה"ד הועמד לדין על עשיית פרסומת לעצמו ושידול. ביהמ"ש העליון קובע כי ההסדר שהיה לעו"ד עם המועצה, יתרון בלתי הוגן על עורכי-דין אחרים, אף אם שמו לא הוזכר בכרזות שפרסמה המועצה. זוהי תחרות בלתי הוגנת, דעת השופט ברנזון. ברנזון מציע דרך אחרת לפתור את בעיית הפרסום והיא: לאחר מתן הייעוץ הראשוני, אל לו לעו"ד פלוני ליצור זיקה מקצועית בינו לבין הפועל (משמע – לייצג אותו כלקוח), אלא שהוא ייצג את מועצת הפועלים, וזו תשלם לו שכר טרחה, בתור לקוחה, עבור ייצוג הפועל. להדגיש: בזמנו, סעיף 11 לכללי הלשכה טרם נחקק. כיום, יש להניח כי הפתרון של ברנזון היה "מתנגש" עמו.

בעיה נוספת המתעוררת במקרה זה היא ניגוד אינטרסים בין מועצת הפועלים לבין הפועל. מה יהיה כאשר הפועל יבקש ייעוץ משפטי מעוה"ד כדי לתבוע את מועצת הפועלים עצמה? יש להניח כי בשנות ה-60 לא רווחה בתודעתו של ביהמ"ש העליון הדעה שיחסי מועצת פועלים ופועליה יכולים להתנגש.

40 שנה מאוחר יותר, ביסס **השופט גולדברג** את הביקורת כנגד פסק-דינו של השופט ברנזון. המדובר **בע"פ 819/96 גוזלן נ' מ"י**: מדובר באדם ששכר את שירותיו של עו"ד שייצג אדם אחר. במסגרת הסדר טיעון שסידרה עורכת הדין עבור האדם האחר, נקרא האדם הראשון להעיד במשפט. אותו אדם ששכר את שירותיה טען כי עומדת לו טענת חסיון – שהרי הוא שכר את שירותיה. ביהמ"ש קבע כי הוא אינו הלקוח שלה למרות שהוא שילם ושכר את שירותיה, אך הייצוג היה עבור האדם האחר. יחסי הסודיות אינם מתקיימים בענייננו, אלא בינה לבין האדם אותו ייצגה ושירתה הלכה למעשה.

בארה"ב, פתרו את העניין שעלה בפרשה לעיל בעזרת מוסד ה**ביטוח המשפטי**. מועצות פועלים שונות, מספקות לחברי האיגוד/ארגון ביטוח משפטי המקנה להם זכות לקבלת שירות משפטי חנם, כחלק אינהרנטי מן החברות באיגוד. מוסד זה עורר מספר בעיות בארה"ב בשנות ה-60. בעיות אלו נגעו בעיקר לפרסומת, שידול ו- *Open Panels*. חבר איגוד מקצועי זכאי לקבל שירות משפטי חנם (במימון האיגוד), אך האם עליו לבחור עו"ד מתוך רשימה שמעמיד האיגוד לרשותו או שמא הוא יכול לבחור עו"ד ספציפי כאוות נפשו? בסופו של דבר התקבלה הגישה של "רשימה סגורה", משמע: האיגוד יכול להמליץ על רשימה סגורה ומצומצמת של עורכי-דין אשר האיגוד יממן רק את שירותיהם.

ניגוד אינטרסים

רוב בעיות ה"פרסום" בארץ מוצאות את ההסדר שלהם באמצעות אירגונים מייצגים, כגון: המועצה לצרכנות, מועצת א"י היפה, נעמ"ת, המועצה לזכויות אדם, וכדומה. מועצות אלו מפרסמות מודעות בעיתונים אשר בהן הם מיידיעים את האזרח בדבר זכויותיו ומפצירים בו ליצור עימם קשר באם זכויותיו נרמסו. בכך, נפתרת בעיית ניגוד האינטרסים העלולה להוצר כאשר ארגון חברים מקצועי מספר שירותים משפטיים לחבריו. להדגיש: כללי האתיקה הנוגעים לאיסור קבלת תיק ע"י עו"ד כאשר הוא מופנה אליו ממוסד הפועל לשם כוונת רווח (סעיף 11ב), אינו חל במקרה זה שהרי ארגונים אלו אינם פועלים למטרות רווח. אך גם פתרון זה לוקה בחסר – מה יהא הדין כאשר צרכן מאוכזב מעוניין בייצוג "פשוט" מצד איגוד הצרכנים ע"מ להחליף מוצר או לקבל החזר כספי, אך האיגוד מעוניין להלחם "עד הסוף" בביהמ"ש ע"מ ליצור תקדים?

נבחן כעת את סעיף 56 לחוק הלשכה:

שידול

סעיף 56 נושא את הכותרת "איסור שידול לשם השגת עבודה" לא שונה במסגרת התיקון לחוק. מכאן עולה השאלה מהו "שידול" לעניין הסעיף?

לפני שנים מספר, פנה לוודעת האתיקה של הלשכה עו"ד צעיר אשר עסק בעיקר בתחום ההוצל"פ. הוא ביקש לשלוח מכתב לעורכי הדין בארץ ולהציג עצמו ואת יכולותיו המקצועיות, זאת – ע"מ להציע את עצמו בתור עו"ד אשר ישמח שעורכי-דין אחרים יפנו אליו תיקים בתחום הנ"ל. לשם כך, ביקש את היתר הועדה. ועדת האתיקה אישרה את בקשתו פה אחד. ועדת האתיקה קבעה כי לשון "לא ישלח עורך-דין... כל אדם", אינו חל על עורכי-דין

אלא משמעות הסעיף היא איסור שידול הדיוטות. שליחת המכתב והצעת השירות בענייני הוצל"פ משרת את קהיליית עורכי-דין ועושה שירות טוב לציבור.

▪ היכן עובר הגבול בין שידול ופרסומת? מה האינטרס באיסור שידול ככלל?

פרסומת, בייחוד כזו אשר יש בה פרטים אובייקטיביים ואינפורמטיביים, מצטיירת כמשהו מכובד. אך פניה לאדם בצורה ישירה ע"מ שיספק עבודה לעו"ד נתפסת כפוגעת בכבוד המקצוע. בנוסף, כאשר מדובר בשידול ישנו חשש גדול מפני הטעיה – מדוע? פרסום מודעה בעיתון מאפשר ביקורת ומעקב אחר עוה"ד המפרסם (עוה"ד מחוייב לשמור עותק מן ההודעה ולהציג אותה תקופתית ללשכה כאשר הוא יתבקש לכך). אך כשמדובר בשידול פנים-מול-פנים, ישנה סכנת הטעיה גדולה, שהרי כיצד יהיה ניתן לעקוב אחר מה עוה"ד הבטיח ואמר? כך, בארה"ב היכן שהפרסומת מותרת – השידול בכל זאת אסור. למרות זאת, ישנה פסיקה בארה"ב אשר התירה אף שידול. המדובר בשידול אשר מטרתו לקדם את זכויות הפרט. דבר זה עשוי להיות רלוונטי בארץ בעתיד.

קבלת עניין לטיפול של עורך-דין והפסקת הטיפול בו

כלל 12: הזכות לסרב

בבוא לקוח פוטנציאלי לעוה"ד לצורך קבלת שירות מקצועי, יכול עוה"ד לקבל את התיק או לסרב לקבלו. **כלל 12** לכללי הלשכה קובע "רשות שלא לקבל עניין לטיפול". הכלל מחייב על עוה"ד להודיע ללקוח על סירוב לקבל את התיק, תוך זמן סביר.

נשאלת השאלה מה טיב היחסים בין עוה"ד לבין הלקוח הפוטנציאלי, כל עוד לא חזר אליו עוה"ד עם תשובה בעניין קבלת התיק. התשובה היא, שכל עוד עוה"ד לא השיב ללקוח, חלים ביניהם יחסים של עו"ד-לקוח, וכתוצאה מכך – חובת סודיות וחובת נאמנות. **אנקר**: בסירוב לקבל תיק לטיפול, אל לעוה"ד לפרט בפני הלקוח כי סרב לקבל את התיק שלו מפני שלא מצא בו סיכויי הצלחה. תשובה שכזו יכולה לחזור בדמות תביעת רשלנות, באם מישהו אחר עם תיק דומה יצליח ויזכה בו.

כלל 12 יוצר בעית הזדהות בין עוה"ד והלקוח. נבחן זאת באמצעות שני פסקי הדין שניתנו במסגרת **פרשת חג'אזי**.

בג"ץ 344/65 חג'אזי נ' שר המשפטים: מדובר באדם שהסתכן לארץ דרך ירדן במטרה לבצע פעילות טרור. חג'אזי נתפס והועמד לדין (זו היתה עבירה בת-מוות דאז). **סעיף 23** לחוק הלשכה מגדיר את המקרים הבודדים בהם יכול סגור-חוץ לייצג אדם ולהופיע בבתי משפט ישראליים. זאת, כאשר מדובר בעבירה בת מוות, עוה"ד מוסמך לעריכת-דין בחו"ל, ובאישור שר המשפטים בעצת המועצה הארצית של לשכת עוה"ד [**אנקר**: כדי שהלשכה תראה אם ישנו עו"ד ישראלי אשר יכול לייצג את הנאשם בצורה ראויה]. חג'אזי ביקש למנות לעצמו עו"ד מתוניסיה. השאלה המרכזית שהתעוררה בפסק הדין היא מה הטעמים לאישור או סירוב מצד שר המשפטים – האם המבחן להחלטתו הוא אובייקטיבי (הרצון לשמור על זכויותיו הדיוניות של הנאשם) או סובייקטיבי (הנאשם חושש שהוא לא ייוצג נאמנה ע"י עו"ד ישראלי)? הלשכה ייצעה במקרה זה לשר המשפטים שאין צורך במינוי סגור זר, אלא שיש עורכי-דין ישראליים היכולים לייצג אותו נאמנה. ואכן, שר המשפטים סרב לבקשתו של חג'אזי. ביהמ"ש העליון אימץ את המבחן האובייקטיבי, משמע: השאלה אינה רק תחושתו הסובייקטיבית של הנאשם, אלא יש לבחון האם ישנו עו"ד ישראלי אשר יכול לייצג את הנאשם נאמנה ולממש את זכויותיו הדיוניות.

פרופ' זלצברגר כותב במאמרו, "קשר המשפטים הישראלי: על לשכת עורכי-הדין בישראל ובעלי בריתה", כי לשכת עורכי-הדין בישראל נוהגת כגילדה. לדידו, הלשכה דואגת לכיסם של עורכי-הדין מאשר לזכויותיהם של לקוחות ונאשמים. אחת הדוגמאות שהוא מביא, היא פרשת חגי'אזי. הלשכה, כך הוא אומר, חששה שה"שוק" יפתח לעורכי-דין זרים אשר יקחו מחברי הלשכה את פרנסתם.

בעקבות פרשת חגי'אזי תוקן **סעיף 23** אשר כעת מחיל עצמו רק על עבירות מכח החוק למניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם תש"י-1950.

מכאן, נשוב לבעית הזיהוי בין עוה"ד ללקוח. לעיתים הציבור בכללותו ואף אוכלוסיית עורכי-הדין אינם מבינים שתפקידו של עו"ד הוא לייצג את זכויותיו המשפטיות של הלקוח ותו לא. כך, עו"ד שמייצג אנס, אין בכך לזהות מאומה בין עוה"ד לבין מעשיו הנפשעים של הלקוח. אין לזהות בין מעשיו של הלקוח לבין אישיותו ומעשיו של עוה"ד. תפקידו של עורך-הדין הוא לוודא שאם לקוחו יורשע, יהא זה עפ"י דין.

כלל 36: עו"ד כעד

- **כלל 36(א)** לכללי הלשכה קובע איסור על עו"ד לייצג לקוח בהליכים משפטיים, לרבות ערעור, אם הוא עומד להעיד מטעם אותו לקוח באחד משלבי ההליכים האמורים. מוסיף הכלל וקובע שאם לא ידע עוה"ד מראש כי הלקוח יבקש לזמנו לעדות, והוא החל לייצג את הלקוח, ומאוחר יותר נקרא להעיד – יחדל מן הייצוג.
- **כלל 36(ב)** מסייג את האיסור לעיל כאשר עוה"ד נקרא להעיד בידי הצד שכנגד.

אנקר: הדברים יפים גם כאשר עו"ד כלשהו נקרא להעיד כעד מומחה מטעמו של פלוני. אם פלוני יבקש מאוחר יותר לערער על פסק-הדין, הוא לא יכול לבקש מאותו עוה"ד לייצגו בערעור, שהרי עוה"ד היה עד מטעמו בערכאה הראשונה.

ע"א 5185/93 היועמ"ש נ' מרום: מדובר במקרה בו עו"ד גם ייצג וגם העיד מטעם לקוח. השופט חשין מתח ביקורת חריפה על עוה"ד והשופט שהתיר לו לעשות זאת, וקובע: "הטעם לאיסור זה הוא ההשפעה שיש למילוי שני התפקידים על מהימנותו של העד [שהרי יש לו עניין בתיק – דכ]".

הרציונאל באיסור נעוץ במטרות השונות של תפקיד העד ועוה"ד. תפקידו של עד הוא להעיד אמת. השופט אינו יודע האם העד דובר אמת, לכן הוא נעזר בראיות מסייעות ובוחן את אופיו ואישיותו של האדם המעיד לפניו. להבדיל, תפקידו של עוה"ד הוא לטעון טענות. אישיותו של עוה"ד אינה משפיעה על יכולתו לטעון טענות – כך שטענותיו הן בעלות משקל אובייקטיבי, בזמן שמשקל עדותו של העד הוא סובייקטיבי. עו"ד, אינו חייב להאמין בדברים אותם הוא טוען, אך עד חייב להבין ולהאמין בדבריו כדי להעיד עדות אמת. אי לכך, מטרת הכלל הוא למנוע טשטוש בין התפקידים השונים בתכלית של עוה"ד והעד. אם נקשר את דברים אלו לכלל 12 שדנו בו קודם לכן: הכרה בהפרדה בין תפקידו של עד ועו"ד, פותרת את בעיית ההזדהות.

לעיתים, שופטים שואלים את עורכי-הדין האם הם מאמינים בדבריהם, האם הם מאמינים בטיעוניהם. פרופ' אנקר, במאמרו "הרציו של הכלל האוסר על עו"ד לייצג צד בהליכים משפטיים ולהעיד למענו באותו עניין", סבור כי שאלה זו פסולה לכשעצמה, ואל לשופטים לעורר אותה. תשובה ראויה מצד עוה"ד לשאלה שכזו תהא שאין זה משנה האם הוא מאמין בדברים אלא שביהמ"ש צריך להאמין בהם או לדחותם.

- **כלל 36(ב)** קובע מספר חריגים לאיסור: אם עוה"ד מוזמן להעיד כנגד הצד שכנגד – עדותו מותרת [אנקר: כנראה שהמדובר בהשבה על שאלות לקוחו במסגרת החקירה הנגדית]. בנוסף, מותר לו לעוה"ד להעיד למען לקוחו בעניינים שהם טכניים², או בעניינים שנקבעו ע"י הלשכה שהאיסור לא יחול עליהם.

כלל 13: הפסקת הייצוג

- **כלל 13(א)** קובע רשימה של דברים אשר רק בהתקיימותם רשאי עו"ד להפסיק ייצוג של לקוח אשר קיבל את העניין שלו לטיפולו. ואלו הם:

- נתגלעו חילוקי דעות בינו לבין לקוחו בנוגע לאופן הטיפול – הגבול במקרים אלו הוא דק ביותר, שהרי ישנם דברים שנתונים לשיקול דעתו של עוה"ד, וישנם דברים שנדרשת הסכמה של הלקוח כדי לעשותם.
- נוצרה מניעה מבחינה חוקית או מבחינת האתיקה המקצועית – כגון מצב בו הלקוח מבקש מעוה"ד לעשות פעולה לא אתית.
- אי תשלום שכר טרחה והוצאות.
- סיבה אחרת המצדיקה את הפסקת הטיפול – הסיבה האחרת חייבת להיות סיבה אובייקטיבית המצדיקה את הפסקת הטיפול, ולא סיבה 'סתם'.

- **כלל 13(ב)** קובע כי אם החליט עוה"ד להפסיק את הטיפול, עליו להודיע על כך ללקוחו ללא דיחוי. אך יש להפסיק את הייצוג בדרך שלא תפגע בעניינו של הלווקח, במידת האפשר.

דוגמא: לקוח לא משלם לעוה"ד שלו את שכר הטרחה, ערב משא ומתן חשוב. אסור לעוה"ד לזנוח את הלקוח במצב דברים שכזה על אף שקיימת לו עילה לעזיבה – שהרי אז יפגע בלקוח פגיעה ממשית).

- **סעיף 13(ג)** קובע כי אילו היה עניין תלוי ועומד³ בפני ביהמ"ש, אסור לעוה"ד להפסיק את הייצוג אלא בכפוף להוראות הסעיפים הרלוונטיים המצויים בתקנה 473 לסדר-הדין האזרחי וסעיף 17 לחוק סדר-הדין הפלילי, הנוגעים להפסקת ייצוג בעלי-דין ונאשמים.

בפרשת יאיר לוי (**בג"צ 4974/92 יעקב רובין נ' השופט סגלסון**) ביקשו עורכי-הדין של הנאשם להתפטר אך ביהמ"ש לא התיר זאת, בהתאם לסעיף 17 לחסד"פ. לכן, טיקס הנאשם עצה ופיטר אותם בעצמו מתוך מחשבה שאין לכפות על אדם עו"ד שהוא אינו רוצה בו עוד, שהרי האינטרס הציבורי הוא שנאשמים יהיו מיוצגים. אך אין לשכוח כי בכך יש לתת בידי הנאשם אפשרות זמינה לדחיית המשפט מעת לעת – זוהי גם פגיעה באינטרס הציבורי בבסיס הדין הפלילי. עו"ד רובין הציע כי כדי למנוע את אפשרות המשחק ע"י הנאשם, המשפט ימשך עד שהנאשם ימנה לעצמו סגור נוסף. דעתו לא התקבלה, מכיוון שקיים החשש שלא יהא לנאשם גורם מייעץ באשר לזכויותיו, וביהמ"ש אכן סרב לאפשר לעורכי הדין להתפטר.

על אתיקה ומוסר: הערה משלימה

אתיקה מקצועית אינה דומה למוסר אישי. האתיקה פורסת את כנפיה על תפקודו של אדם שקיבל על עצמו למלא תפקיד מסויים, ומכך נובעות חובות שלא תמיד יש לאדם בחיי המוסר היומיומי שלו.

² כגון בקשות לארכה, הגשת תצהירים שאינם נוגעים לסלע המחלוקת, וכדומה.
³ להבדיל ממקרים הנוגעים לסעיפים 13(א) ו-13(ב).

אחרי פרשת יאיר לוי, התעוררה פרשת אריה דרעי. לאחר טענות מקדמיות שונות שהועלו ע"י עורך-דינו של אריה דרעי, הגיע עת המשפט. ביהמ"ש קבע דיונים יום-יום ע"מ לזרז את ההליך ולסיים את התיק. **בבג"צ 4689/94 דן אבי-יצחק נ' השופט צמח** ביקש עו"ד אבי-יצחק כי דיוני המשפט יהיו 3 פעמים בשבוע, ולא כל יום, מכיוון שהוא אינו רוצה שתיק דרעי יהיה כל חייו – קיימת לו הזכות להתפרנס גם מתיקים ופעילויות אחרות מלבד תיק זה. אם לא כך, ביקש להתפטר מן הייצוג. ביהמ"ש אמר לו כי הוא מייצג את דרעי מזה כחצי שנה מכח יפוי-כח שנחתם בינו לבין לקוחו, והוא אינו יכול להפסיק את הייצוג ללא רשותו. עו"ד אבי-יצחק טען בחכמה כי יפוי הכח שניתן לו ע"י אריה דרעי היה אך ורק להליכים הקדם-משפטיים, ולא למשך המשפט כולו. ביהמ"ש העליון קבע כי סעיף 17 לחסד"פ כי אינו מבחין בין יפויי כח שונים, וכי לא יתכן שעורכי הדין ישחקו עם זה, **ומסרב לשחררו מן התיק**.

סעיף 17 לחסד"פ: ייצוג בהליכי ערעור?

סעיף 17(א) לחסד"פ קובע כי סגור לא יפסיק לייצג את לקוחו "כל עוד נמשך המשפט או הערעור שלשם הועמד".

פרופ' אנקר: הפרשנות הראויה לסעיף זה היא כי עוה"ד אינו חייב "להמשיך" עם לקוחו לערעור, אלא שהסעיף מפריד בין שני האירועים – המשפט והערעור. אלו הם שני הליכים נפרדים. אם נשכר עו"ד לייצג לקוח בערעור, הרי שאסור לו להפסיק את הייצוג ללא אישור ביהמ"ש. אך אם נשכרו שירותיו לצורך המשפט, והוא הסתיים, הרי שהייצוג תם.

ובחזרה למקרה של עו"ד דן אבי-יצחק, האם הפרשנות לסעיף 17 לחסד"פ יכולה לעמוד לזכותו? האם ניתן להפריד את הליכי הקדם-משפט והמשפט?

למרות שעו"ד אבי-יצחק "הפסיד", **השופט חשין** שהיה בדעת מיעוט, הביע דעתו ואמר שברור הוא שהמשפט והערעור – אלו הם שלבים שונים, אך הוא מוכן גם להכיר בין קדם-משפט והמשפט כשלבים שונים. **פרופ' אנקר** סבור כי אם לא נכיר בשוני השלבי שבין המשפט לערעור הרי שתהיה בעיה פרקטית של קביעת שכר-טרח, שהרי אולי לא יגיעו כלל לערעור? האם עו"ד יוכל להעריך את השעות שישקיע בערעור עוד בטרם נגמר המשפט? התשובה לכך שלילית. אי לכך, **היבטים פרקטיים הם הקובעים את ההבדל בין משפט לערעור, לבין שלבים שונים של המשפט עצמו**.

חובת הסודיות

ישנו הבדל בין חובת הסודיות שיש לעו"ד כלפי לקוחו, לבין חסיון עו"ד-לקוח.

חובת הסודיות היא רחבה יותר מאשר החסיון, וכל דבר הנודע לעו"ד במסגרתה, הרי שהוא חייב לשמור עליה מפני אחרים. אך ישנה חובה על עו"ד אם הוזמן להעיד – למסור את הפרטים האלו, משמע: חובת הסודיות נסוגה במקרה של זימון לעדות.

להבדיל, חסיון עו"ד-לקוח, שהוא חסיון מוחלט, עומד לו לעו"ד תמיד ולא ניתן להתיר לו להעיד בדבר הפרטים הנופלים במסגרת החסיון (אלא ברשות הלקוח). להדגיש: חסיון עו"ד-לקוח אינו חל כאשר גילה הלקוח לעו"ד פרטים בנוכחות צד שלישי שאינו קשור לייצוג המשפטי. אך חובת הסודיות ממשיכה לעמוד אף אם הלקוח סיפר את אשר סיפר לעורך-דינו בנוכחות צדדים שלישיים – אל לו לעו"ד לצאת ולספר קבל-עם ועדה את אשר סופר לו במסגרת השירות המקצועי.

סודיות וחסיון בראי החקיקה

- **סעיף 48 לפקודת הראיות**: הסעיף קובע כי החסיון חל כשיש דברים ומסמכים שהוחלפו בין עוה"ד לבין הלקוח, ויש לאותם הדברים קשר ענייני לשירות המקצועי שניתן ע"י עוה"ד ללקוח.
- **סעיף 90 לחוק הלשכה**: סעיף זה אינו מגדיר את החסיון, שהרי הוא הוגדר כבר בפקודת הראיות, אלא שהוא מבסס את הפרת החסיון כעבירה אתית. הסעיף קובע כי חובה על עו"ד לעמוד על חסיון לקוחו גם אם אינו משמש יותר עורך דינו, אלא אם הדברים האמורים נאמרו/בוצעו כאשר עו"ד לא טיפל בתיק. הדגש בסעיף היינו על **השירות המקצועי** ולכן מה שאינו בגדר שירות מקצועי אינו חוסה תחת חובת הסודיות

בשני הסעיפים לעיל אין איסור על עוה"ד ללכת ברבים ולרכל על ענייניו של הלקוח, מכיוון שלשון פקודת הראיות נוגעת רק ל-"הליך משפטי", "חקירה" ו-"חיפוש".

- **כלל 19 לכללי האתיקה**: הסעיף קובע כי על עו"ד לשמור בסוד כל דבר שהובא לידיעתו ע"י הלקוח או מישהו אחר בטעמו, תוך כדי מילוי תפקידו, זולת אם התיר זאת הלקוח במפורש. הסעיף אינו נוקט בתנאי "קשר ענייני לשירות המקצועי", או בתנאי לעניין "הליך משפטי, חקירה וחיפוש" המופיעים בפקודת הראיות ובחוק הלשכה. ניכר כי תחולת הסעיף רחבה ביותר, ועונה על הבעייתיות שהוצגה לעיל.

כלל 19 מוסיף בסיפא וקובע כי הוא אינו חל לגבי גילוי בהליך משפטי, חקירה או חיפוש, שאינו חסוי מכח סעיף 90 לחוק הלשכה. משמע: כאשר דבר כלשהו אינו נופל למסגרת החסיון אך כן נופל במסגרת חובת הסודיות, חובה על עוה"ד לגלותו אם ידרש לכך במסגרת הליך משפטי, חקירה או חיפוש.

- **כלל 20 לכללי האתיקה**: הסעיף קובע חובה על עוה"ד להעמיד את עובדיו על חובתם לשמור על סודיות העניינים המגיעים לידיעתם במהלך עבודתם.
- **סעיף 496 לחוק העונשין**: הסעיף קובע כי מי שגילה מידע סודי שנמסר לו במהלך עבודתו או מקצועו, ואשר לא נדרש לגלותו מכח הדין, הרי שזוהי עבירה פלילית אשר בצידה עונש מאסר של שישה חודשים.

במסגרת **פרשת פלונית**, עשה לקוחה מאחורי גבה הסכם בדוי במקרקעין כדי לרמות את מס שבח, וגם כדי לרמות אותה בעניין שכר-טרחה. עו"ד פלונית, הבינה כי הלקוח "מכר" אותה – לכן גילתה את סודותיו של הלקוח בשני הליכי משפט. האחד, במסגרת הליך בינה לבין הצד השני לאותו חוזה מדובר, על סכום כסף של הלקוח שלה אותו עכבה. הסוד התגלה על-ידיה בתצהיר שהגישה לביהמ"ש. השני, בתביעה נגד הלקוח שלה לקבלת שכר-טרחה ראוי. לשכת עורכי-הדין כעסה על העניין עד מאד. ביהמ"ד המשמעתי הרשיע אותה בהפרת חובת הסודיות. גם כשערערה על כך, אושררה ההרשעה שוב. ביהמ"ש העליון זיכה אותה (הפתעה!) מי ייצג אותה? פרופ' אנקר!).

כחריג לחסיון ניתן לראות בסכסוך בין עו"ד ללקוח בו ניתן לחייב את עוה"ד, בהסכמת הלקוח, לגשת לבוררות במסגרת הלשכה ובמסגרת הליך זה חובת הגילוי הינה מוגבלת.

ידיעת עוה"ד על כוונת הלקוח לבצע עבירה

כאשר הלקוח מתייעץ עם עו"ד, ונודע לו אגב הייעוץ כי הוא עומד לבצע עבירה – החסיון אינו חל על כך. מכאן מתעוררת השאלה, מה דינה של חובת הסודיות במקרה זה? שאלה נוספת היא האם עוה"ד צריך לנקוט יוזמה מצידו כדי למנוע את העבירה העתידית הזו?

מבחינת האינטרס הציבורי, על עוה"ד לבצע את כוונת לקוחו, אך הסוגיה אינה פשוטה. בארה"ב, נדונה הסוגיה בהרחבה, ואנו נשקוד על העניין. בישראל – כמעט ואין חומר בעניין אלא החלטה אחת של ועדת האתיקה לפני כ-30 שנים. בפ"ד פלונית כתב ביהמ"ש משפט אחד בנושא, אך הוא עמום והבסיס המשפטי מאחוריו אינו ברור.

אנגליה:

הכלל הוא שכמו שידיעת עוה"ד על כוונת הלקוח לבצע עבירה אינה חוסה במסגרת החסיון, כך היא אינה חוסה במסגרת חובת הסודיות. כמו כל אזרח באנגליה, גם לעוה"ד אין חובה לדווח לרשויות על כוונה לבצע עבירה, אלא שזה נתון לשיקול דעתו. המצב המשפטי האנגלי מאפשר מצב של "רשות" ושיקול דעת לאזרח.

ארה"ב:

בארה"ב היה ויכוח האם לאמץ את הגישה האנגלית לגבי הרשות שישנה לעוה"ד לדווח או לא לדווח לרשויות. היו שטענו שעליו לדווח, והיו שטענו להיפך. אחת הטענות שנטענו בעניין היתה שאם עוה"ד יגלה את כוונת הלקוח לבצע עבירה, אזי ישנו חשש כי לקוחות יגלו לעוה"ד פחות לגבי כוונותיהם האמיתיות. צינור המידע בין עורכי-דין ולקוחותיהם – יסתם בטווח הרחוק. ההישג שבגילוי עבירות, נטען, יהיה קצר מועד בלבד. בנוסף, טענו עורכי-הדין שאילו לא יגלו להם לקוחותיהם על כוונותיהם לבצע עבירות, הרי שלא תינתן להם הזדמנות להניא את הלקוח מביצועו.

ה-American BAR Association החליט, במסגרת כללי האתיקה **המומלצים** שלו, לעשות פשרה – תלוי בטיב העבירה. ישנן עבירות בהן ישנה רשות לעוה"ד לגלות את כוונת הלקוח, וישנן כאלה שאסור לו בשום אופן. כל זאת כמובן בשילוב עם חובתו להניא את הלקוח מלבצעו. העבירות בהן מותר לעוה"ד לגלות את כוונת לקוחו הן עבירות רצח או חבלה חמורה.

בפועל, פשרה זו התקבלה, ומדינות שונות הוסיפו עבירות נוספת שמותר לעוה"ד לגלות את כוונת לקוחו לבצע אותן. חשוב לציין כי יש מדינות מסויימות שקבעו לגבי עבירות מסויימות, שקיימת לגבי כוונה לבצע אותן, חובה על עוה"ד לגלות את העניין לרשויות. **אנקר**: סיבה אפשרית לכך היא שלעוה"ד ישנה חובה מיוחדת לעניין ביצוע החוק ולכן במקרים חמורים ויוצאים מן הכלל מונחת על כתפיו חובת דיווח.

ישראל:

בישראל, התמונה מסתבכת בגלל קיומו של סעיף 262 לחוק העונשין, לעניין **אי מניעת פשע**. הסעיף דורש ביצוע **אמצעים סבירים** לשם מניעת עבירה.

▪ האם הסעיף מטיל חובה על עוה"ד לגלות את כוונת לקוחו לבצע עבירה?

▪ האם חובה אפשרית שכזו היא אמצעי סביר?

בהחלטות ועדת האתיקה לפני שנים רבות, ניתנה החלטה שבמקרה כגון דא מוטלת חובה על עוה"ד לגלות את כוונת לקוחו. ההחלטה נעדרת נימוקים או פניה לדין האנגלי והאמריקאי. חשוב לציין כי המקרה שעמד על הפרק בפני ועדת האתיקה היה גילוי כוונת הלקוח במסגרת הליכים משפטיים.

שנים לאחר מכן, ציין השופט בייסקי **בפרשת פלונית**, כי לקוח המבקש מעו"ד להכין הסכם בדוי או שקרי, הרי שאל לו לעשות זאת. מוסיף בייסקי כי **אם נודע לעוה"ד שהלקוח עשוי לסטות מקו זה (העצה שלא לעשות הסכם שקרי), חובה עליו להתריע** בפניו מפני זה. לשונו של השופט בייסקי היא עמומה ואינה נתמכת בחוק כלשהו. לא ברור האם הכוונה היא להתריע על כוונתו של הלקוח בפני הרשויות או שמא בפניו של הלקוח גופו.

▪ האם החובה שמבקש בייסקי לבסס נוגעת לגבי כל עבירה באשר היא?

▪ קלה כחמורה?

▪ האם זו חובה שבדין או חובה שהיא מוסרית?

בייסקי פתח במשפט זה יריעה רחבה ביותר ומסוכנת ביותר. אם כך, יש להתפלא מדוע 15 שנים לאחר מתן פסק-הדין, לא טרחה הלשכה להגיב כלל לעניין.

ההתלבטות לעיל, עוררה בארה"ב ויכוח דומה גם לעניין רופאים והדילמה העומדת בפניהם לגלות את היותו של הפצינט שלהם נגוע באיידס. מצד אחד, ישנה מוטלת עליהם חובת סודיות. מצד שני, החולה עשוי לסכן את הסובבים אותו באם יבוא עימם במגע מיני. הטענות שהתעוררו היו דומות – מחד, שעל הרופא להסביר את חשיבות הנקיטה באמצעי זהירות בפני החולה. מאידך, אם יגלו הרופאים את העניין, הרי שהם "יפסידו" חולים, ואלו שכן יבואו אליהם יחלקו איתם פחות מידע. שכרם, יצא בהפסדם.

בישראל, **סעיף 19 לחוק זכויות החולה** קובע חובה למנות בכל מוסד רפואי ועדת אתיקה. **סעיף 20(א)(5)** לחוק דן בחובת שמירת סוד מצד עובד מוסד רפואי לגבי מידע שהגיע אליהם תוך כדי מילוי תפקידם. רשאים הם למסור את המידע אם "ועדת האתיקה קבעה כי מסירת המידע חיונית להגנת בריאות הזולת או הציבור, והצורך לגלותו עדיף על אי גילוי". כך באה הדילמה שהתעוררה בארה"ב, לפתרון בישראל.

דוגמא: טול מצב בו לקוח אומר לעוה"ד שמאשימים אותו בביצוע שוד מזויין, והלקוח מודה בפניו שאכן עשה זאת. הלקוח נותן לעוה"ד את האקדח והכסף.

▪ מה הדין אז?

אנקר: על עוה"ד להודיע למשטרה מיד שהראיות מצויות בידיו, לבל יואשם בשיבוש הליכי משפט.

▪ האם עליו להודיע למשטרה מהיכן קיבל את הראיות?

בארה"ב נקבע כי אם עוה"ד מצא את הראיות בעצמו, עליו לגלות למשטרה היכן מצא את הראיות, שאם לא – יואשם בשיבוש הליכי משפט. להבדיל, עוה"ד לא חייב לגלות מי נתן לו את הראיות, אם ניתנו לו, ואסור לתביעה לציין בביהמ"ש שהראיות נתקבלו מעורך-דינו של הנאשם. כך, החזיר ביהמ"ש את המצב בארה"ב לקדמותו, "כאילו" המשטרה היא זו שמצאה את הראיות.

▪ **כלל 21 לכללי האתיקה**: הכלל קובע כי לא ישתמש עוה"ד בידיעה שהגיע אליו מאת לקוחו במילוי תפקידו, ואשר עוה"ד לא יכול היה לקבלה בדרך אחרת, במאמץ סביר. להדגיש: הייחוד של הסעיף הוא שהוא אינו חל כאשר יכול עוה"ד יכול היה להגיע למידע בדרך אחרת או במאמץ סביר.

מהו היקף האיסור?

בארה"ב נחלקה הסיטואציה לשני מצבים שונים. האחד, הוא כאשר עוה"ד עושה שימוש בידיעה ומנצל אותה נגד הלקוח. השני, כאשר עוה"ד מנצל את הידיעה שלא נגד האינטרסים של הלקוח אלא "במקביל" אליהם. השאלה היא האם לאסור שימוש בידיעה רק מקום ישנה פגיעה בלקוח, או האם יש לקבוע איסור כללי? בכללי האתיקה המומלצים של ה-ABA ישנה החמרה עם עוה"ד מקום בו הוא פוגע בלקוח, ונטייה להתיר זאת כאשר אין פגיעה בלקוח.

בישראל, האיסור הוא כללי. אך נותרה השאלה האם יש בהסכמת הלקוח משום להתיר שימוש בידיעה שהגיע לעוה"ד ממנו. הסכמה מצד הלקוח לכאורה פותרת את כל העניין, ויש האומרים כי כל מטרתו של הסעיף היא להגן על הלקוח. אך ישנה בעיה אחת, המילים "אלא בהסכמת הלקוח" לא נכללות בלשון הסעיף. **אנקר**: יש להניח שההגיון מחייב שזה מותר, אם ישנה הסכמה מצד הלקוח. יש לציין כי פרופ' ברק סבר שיש מקום לקונסטרוקציית השלמה מתוקף ההגיון בספרו פרשנות במשפט, במסגרת הדיון בחוק השליחות.

עורך הדין בבית המשפט

כיצד מיישבים את ה"סתירות" בין חובת הנאמנות של עו"ד ללקוח לבין חובותיו כלפי ביהמ"ש ? השיטה האדברסרית, יתרונה בכך שהיא ממצה את הדיון בשאלות העובדתיות והמשפטיות שעולות על הפרק. היא אינה "יוצרת" הצדקה להכחיש את הכל. אם ישנה מחלוקת אמיתית בין הצדדים, הרי שהשיטה מאפשרת לכל צד למצות את טיעוניו וטענותיו במסגרת ההליך אשר הוא יזם או אשר נפתחו נגדו. דברים אלו מקבלים משנה תוקף כאשר מדובר בטיעון משפטי (שאינן לגבי עניינים של אמת ושקר אלא פרשנות גרידא). כל עוד עורכי הדין אינם משקרים לביהמ"ש – איזה נזק יכול להגרם כתוצאה מטיעון אדברסרי חד צדדי? התשובה לכך היא "מאומה". אף אם עוה"ד טוען טיעונים מופרכים או מוגזמים – הרי שהצד שכנגד יכול לאזן זאת, ובסופו של דבר לביהמ"ש שיקול דעת להכריע לכאן או לכאן.

נסכם זאת כך: הרציונאל העומד מאחורי השיטה האדברסרית הוא שההתמודדות בין הצדדים היריבים, היא זו שמבררת את השאלות העובדתיות והמשפטיות בצורה הברורה והממצה ביותר.

כלל 34: האיסור להטעות

▪ הרציונאל של השיטה האדברסרית באה לידי ביטוי בכלל 34(א) האוסר על עו"ד להעלות, בין בע"פ ובין בכתב, טענה עובדתית או משפטיות בידועו שאינה נכונה.

ניתן להבין כי מתוך כלל זה עולה כי אסור לעו"ד לכלול בכתב תביעה או כתב הגנה טענות שהן שקריות. למרות זאת, אנו יודעים כי עורכי דין נוהגים בניגוד לכלל בדבר שבשגרה.

כפי שלמדנו בהתחלה, סעיף 54 לחוק הלשכה, העולה בחשיבותו על הכללים, מבסס את חובת הנאמנות של עו"ד כלפי לקוחו. הסיפא של הסעיף מוסיפה את הנוסח "ויעזור לבית המשפט לעשות משפט". מחד, חובת נאמנות ללקוח. מאידך, חובה כלפי ביהמ"ש.

הערת המרצה: אין בכך סתירה, אלא שניתן להבין זאת כך: מונחת חובה על כתפיהם של עורכי-הדין והיא להיות יריבים זה לזה, ע"מ שיוכלו איש איש להעלות את טענות לקוחותיהם בצורה ממצה, ללבן אותן, וע"י כך לעזור לביהמ"ש לפסוק את החלטתו. לעומת זאת, שופטי ביהמ"ש העליון (כגון ח. כהן וחשין) רואים חשיבות יתרה לחובתו של עוה"ד כלפי ביהמ"ש עד כדי כך שחובת הנאמנות נסוגה מפניה.

השאלה היא מה נקודת מבטו את הפרשן – האם עוה"ד ערב להליך, או שמא הוא ערב גם להליך וגם לתוצאתו? הסבורים כי עוה"ד ערב להליך, יאמרו שמותר לו להשתמש בתחבולות ולאזן דוקא לטעון טענות שכולם מבוססות לחלוטין, כל עוד הוא עושה זאת למען הצלחת לקוחו. הסבורים כי עוה"ד ערב גם לתוצאת ההליך יאמרו כי אסור לעוה"ד לנקוט בתחבולות, אסור לו להטעות את היריב, ואם היריב טועה – עליו לקום ולתקן אותו וכן להפנות את תשומת ליבו של ביהמ"ש לכך, כל זאת ע"מ שביהמ"ש יגיע להחלטה נכונה. גישה שלישית גורסת כי אמנם ישנה סתירה בין שתי חובות אלו, אך האיזון ביניהם נעשה לפי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה.

מכל כך עולות כמה בעיות:

- מהי ידיעתו של עו"ד לעניין כלל 34? האם זו ידיעה ברורה או חשד?
- האם האיסור הוא לטעון טענות שקריות באופן פוזיטיבי בלבד? מה לגבי דבר אמת תוך השמטת נתון כלשהו?
- מהי חובת הגילוי של עוה"ד?

לימור זר-גוטמן, דנה במאמרה בכל הבעיות אלו. מסקנותיה מקובלות על שופטי ביהמ"ש, אך לא על פרופ' אנקר.

על"ע 757/94 לשכת עוה"ד נ' עו"ד דן קרמזין: השופט שמגר קובע כי "בידעו" המצוי בכלל 34 שקול ליסוד הנפשי שבחוק העונשין לעניין "עצימת עיניים".

אנקר: לא ניתן להקיש מאחד לשני, שהרי עצימת עיניים בחוק העונשין דורשת התחמקות מצד עוצם העיניים מפני ידיעה אודות העבירה, התחמקות אובססיבית. ביהמ"ש קבע בפרשת הר-שפי כי החלת דוקטרינת עצימת עיניים תלויה בעבירה נשוא האישום. כך, ידיעה הנוגעת לאי-מניעת פשע צריכה להיות ברמה גבוהה ביותר. לכן, אין זה מדויק לומר שאותו יסוד נפשי דרוש בכלל 34, ובמקרה של חוק העונשין. בנוסף, חוק העונשין קובע כי אם אדם חשד לגבי דבר מסויים – עליו לברר אותו לעומק, שהרי יכול שיקבע לגביו שעצם את עיניו אם לא יעשה זאת. לעניין עורכי-דין, הרי שהם מקבלים את "תמונת המצב", הסיפור, מפי הלקוח. אם עוה"ד חושד כי זו אינה האמת, הרי שמעבר לשאול את לקוחו שוב את גירסתו – הוא אינו יכול לעשות דבר להרגעת החשד שלו.

חובה בבג"צ: ישנם בג"צים רבים בהם נאמר כי חובה על עוה"ד לגלות לביהמ"ש את מלוא העובדות הרלוונטיות לעתירה (גילוי מסמכים ועובדות רלוונטיות + נקיון כפיים).

סעדים במעמד צד אחד: במקרים אלו השיטה האדברסרית והרציונאל שלה אינם מתקיימים, לכן על עוה"ד לחשוף את מלוא העובדות בפני ביהמ"ש.

על"ע 2156/93 פלוני נ' לשכת עוה"ד: עוה"ד היה אפטרופוס של אישה והוא ערך עבודה צוואה תוך שהוא ממנה עצמו למנהל העזבון. הלשכה האשימה אותו בניגוד אינטרסים. ביהמ"ש זיכה אותו מאישום זה, אך העיר על כך שאם עבר איזשהי עבירה מקצועית זה בכך שבכל ההליכים בפני ביהמ"ש לצורך אישור הצוואה ומינוי מנהל עזבון, הוא לא גילה לביהמ"ש כי הוא גם האפטרופוס שלה. זוהי עובדה רלוונטית שעל ביהמ"ש המחוזי היה לדעת – ומעצם כך, עבר עבירה.

על"ע קרמזין: קרמזין יצג אדם המשפט פלילי, והלה הורשע. עוה"ד פנה לעליון וביקש צו עיכוב ביצוע עד לקבלת החלטה בערעור. הוא השמיט מבקשתו את העובדה שטרם הגיש ערעור. ביהמ"ש קבע כי היה עליו לומר מפורשות כי הערעור טרם הוגש וכי בכוונתו לעשות כן. בנוסף, לאחר שניתן הצו – החליטו קרמזין ולקוחו שלא להגיש ערעור. הם לא הודיעו על כך לביהמ"ש העליון למרות שהחזיקו צו בידם. גם על כך הוקע.

במקרה נוסף, עו"ד לא הודיע לביהמ"ש כי בקשה דומה לזו שהגיש, נדחתה שבוע ימים קודם לכן ע"י שופט אחר. ביהמ"ש הרשיע אותו בעבירה מקצועית.

לכאורה, גישתו של ביהמ"ש העליון היא כי חלה חובת גילוי על עוה"ד כלפי ביהמ"ש. אך ניתן לסייג זאת ולומר כי אין זה חד משמעי ויש לבחון את נסיבות המקרה ומעשיו הספציפיים של עוה"ד.

קנשיה: כאשר שופט נותן פסק דין לטובת התובע ומצווה על תשלום ריבית והצמדה מסויימים. עוה"ד מגלה כי הסכומים בהם נקט השופט גבוהים מן הנדרש. האם עליו לתקן את השופט? אין לכך תשובה ברורה. **אנקר**: קשה מאד להטיל על עו"ד חובה שכזו אשר תגרום ללקוחו לקבל פחות כסף ולתקן את ביהמ"ש.

קנשיה: עו"ד מייצג לקוח ששחרר למעצר בית. בין לבין, מסתבר כי הלקוח אינו מצייט לצו המעצר. האם עליו להודיע על כך לשופט? אין ספק כי על עוה"ד להדגיש באזני הלקוח כי עליו לשוב לביתו. **אנקר**: יש להודיע לשופט.

חובתו של תובע : חובה מוגברת

עד כה דנו בחובותיו של סנגור. כאשר מדובר בתובע, הגישה המקובלת היא שיש לו חובה מיוחדת אשר זוכה לכינוי "חובה מוגברת". השופט אגרנט בע"פ 232/55 היועמ"ש נ' גרינוולד קובע כי ישנו שוני בין סנגור ותובע. עניינו של התובע אינו להשיג סתם הרשעה, אלא הרשעה ש"מידת הצדק דורשת אותו". כך, אם מצב הדברים מאפשר לתובע להשיג הרשעה, אך כזו שאינה צודקת – אסור לו לעשות כן.

השוני בין מעמדו של סנגור למעמדו של תובע נובע משני רציונאליים :

- ההבדל בין מעמדם של הצדדים – כמו שלנאשם זכות שתיקה, כך גם חל איסור הסנגור למסור פרטים שנאמרו לו ע"י לקוחו. התובע, חייב בגילוי מלא לנאשם מכיוון שלמדינה עצמה חובת גילוי.
- התובע מייצג את החברה באופן כללי, ולא אינדיבידואל שיש לו אינטרס אישי.

קיימות מספר דוגמאות לחובה מוגברת זו, והם באים לידי ביטוי בפרשת אבו-סעדה ופרשת בואדסי, לעניין גילוי חומר חקירה או שימוש לרעה במוסד החסיון מצד התביעה.

סעיף 34 : טענות משפטיות

סעיף 34(א) קובע, בנוסף לאיסור לטעון טענות עובדתיות שאינן נכונות, גם איסור לטעון טענות משפטיות שאינן נכונות. דוגמאות לכך, הן בדיית אסמכתאות משפטיות, או הגשת אסמכתא משפטית שעוה"ד יודע שההלכה שבה שונתה עם הזמן.

האם האיסור הוא פיזיטיבי בלבד?

האם הוא חל לגבי הצגת חלקי דברים (או חלקי משפטים וציטוטים)?

בארה"ב ובאנגליה מקובל במפורש כי עו"ד חייב לגלות לביהמ"ש את כל האסמכתאות המשפטיות הנוגעות לעניין בו הוא מטפל, בין אם הן לטובתו ובין אם אינן לטובתו. הסיבה לכך היא שעוה"ד אמון על השגת הזכויות המשפטיות של לקוחו, ולא מה שלקוחו מבקש. יש הבדל בין השניים.

להדגיש: מותר לו לעוה"ד לפרש סעיפי חוק ופסיקה פרשנות אישית, אך אסור לו להשמיט מילים או להסתיר אסמכתאות עליהן הוא נסמך. אף אם קיימת פסיקה כנגד האינטרס של הלקוח, אין זה אומר שאסור לעוה"ד לצאת כנגדה ולבקש לשנותה בתקדים חדש.

חשוב לציין כי חובתו של עוה"ד להגיש ולגלות אסמכתאות רלוונטיות בארה"ב ובאנגליה, אינה כה ישימה בארץ מכיוון שהמערכת הישראלית קטנה יותר, ו"כולם מכירים את כולם" בדרך זו או אחרת. אסמכתא שמבקש עו"ד להעלים מן הצד שכנגד, מן הסתם תיוודע לשופט זמן קצר אחרי כן, ומן הסתם תיוודע לצד שכנגד תוך זמן קצר גם כן. להדגיש: אין זה אומר שמותר לעוה"ד בישראל להציג תמונה משפטית מזוייפת של ההלכה הנוהגת לגבי עניין מסויים (הצגת חלק מן הפסיקה או השמטת משפטים שאינם לטובת הלקוח או התיק).

פרופ' אנקר מציע לכלול בפרק זה של כללי האתיקה, הוראה מפורשת המחייבת עו"ד בישראל לגלות את כל האסמכתאות המשפטיות המחייבות והנוגעות לעניינו. חברי הועדה לא הסכימו לכך. הפתרון החלקי לכך, למרות שלא קיבלו את דעתו, הוא צירוף כלל 34 לכללי הלשכה, וסעיף 54 לחוק הלשכה המחייב עו"ד לעזור לביהמ"ש "לעשות משפט".

ע"א 245/75 קרישר נ' מנהל מס שבח מקרקעין: השופט ויתקון, בתיק ערעור על החלטת ועדת ערר בענייני מס שבח, קובע בהחלטתו "ברצוני גם להצטרף גם לדברי הביקורת הקשים שהשמיעה הועדה על באי כח בעלי הדין ובעיקר על נציג המשיב [עוה"ד של מס שבח] על שלא הביאו לפניו את כל האסמכתאות הנוגעות לעניין. גם אנו הערנו לו פעם על התעלמות זו מצד פרקליטים מתקדימים ודברי פסיקה". הנה מצאנו מקרה בו למרות שאין כלל מפורש הנוגע לגילוי אסמכתאות, מחייב זאת ביהמ"ש העליון. חשוב לציין כי במקרה זה דובר ברשות שלטונית שפתחה בהליכים נגד אינדיבידואל, כך שחובתם גדולה יותר מכיוון שהרשות המנהלית חולשת על יותר חומר רלוונטי מאשר אדם פרטי.

דין עדות שקר מצד הלקוח

בעיה זו יכולה להתעורר לפני שהלקוח עולה לדוכן העדות, או כאשר הוא עלה והפתיע את עורך-דינו. אנו נבחן את הבעיה רק מנקודת המבט שעוה"ד יודע שעדות הלקוח היא עדות שקר.

בארה"ב ניתנה תשומת לב יתרה לסוגיה. נקבע כי ראשית על עוה"ד לעשות ככל שעולה בידו להניא את לקוחו ממתן עדות שקר. דא עקא, לא תמיד לקוחות יקשיבו לעורכי הדין שלהם.

פתרונות אפשריים לפני מעשה – ארה"ב:

- **התפטרות מן הייצוג:** ישנו כלל בארה"ב האומר כי עו"ד רשאי להתפטר מן הייצוג, אם אינו מאמין לגרסת הלקוח שלו. ראינו כבר כי התפטרות מן הייצוג אינה כה קלה. בנוסף, כללי האתיקה מתירים לעו"ד לסרב לקבל תיק, אך מששקל את שיקוליו וקיבל את התיק – מדוע לשחררו מן הייצוג כעת?
- **אי העלאת הלקוח לדוכן:** הבעיה בארה"ב היא שלנאשם ישנה זכות חוקתית להעיד. לכן, גם כאשר הסנגור יודע שלקוחו עומד להעיד עדות שקר, הוא אינו יכול להגביל אותו מלעלות על וכן העדים. כיום ישנה הצעה בארה"ב כי במקרים כאלו, יעלה הסנגור את לקוחו לדוכן ויבקש ממנו לספר את גרסתו ללא שאלות כלשהן ובכך "יעביר" את האחריות ממנו – ללקוח. ההצעה, לא התקבלה.

פתרונות אפשריים בדיעבד – ארה"ב:

- כללי ה-ABA קובעים כי לאחר שנודע לעו"ד כי עד מטעמו העיד עדות שקר, ינקוט הוא בכל האמצעים הסבירים כדי לתקן את העדות. להבדיל מדיווח על כוונת הלקוח לבצע עבירה, שאינה חובה למעט שמדובר בעבירה חמורה, במקרה זה קיימת חובה על עוה"ד לנקוט באמצעים הסבירים. **אמצעים סבירים** – מהם ?
 - האפשרות הראשונה היא לבקש מן העד עצמו לתקן את עדותו.
 - אם המדובר בשקר "קטן" שאינו נוגע למהותם של דברים, או שאינו מעלה ואינו מוריד מן התיק, יתכן כי אין אל לעו"ד לעשות דבר.
 - אם כל האמצעים נכשלים וכאשר מדובר בפרט מהותי – על עוה"ד לגלות זאת לשופט [גם לימור זר-גוטמן טוענת במאמרה כי יש להבחין בין דברים מהותיים ודברים לא מהותיים].

נניח כי אנו מקבלים את מדיניות ה-ABA, ועוה"ד מגלה לשופט את דבר עדות השקר – מה יהא?

- **ארה"ב:** בארה"ב קיימת שיטת מושבעים. הודעה מצד עוה"ד לשופט לא מגיעה למושבעים, אי לכך אין חשש מפני השפעת ההודעה על תוצאת המשפט. **אנקר:** לא קיים אף מקרה בו העביר שופט ידיעה שכזו למושבעים.

■ **ישראל:** בישראל, קיימת בעיה מכיוון שהדברים מובאים לידיעתו של השופט – והוא הגורם אשר קובע את העובדות ונותן את פסק הדין. השופט, הוא מנהל המשפט. שופט אשר יסתמך על הודעתו של עוה"ד ויקבע כי אינו מאמין לנאשם (או לבעל הדין) – יגרור פסלות או לחילופין ערעור על פסק דינו. שכן, הודעתו של עוה"ד איננה עדות, ואין לפסוק ממנה הלכה. **אנקר:** אין לכך פתרון כיום, אך לפני שנים רבות הורשע עו"ד בעבירה מקצועית על כך שלא גילה לשופט. גם **לימור זר-גוטמן** לא ממצה את הנושא במאמרה.

סעיף 34(ב): הכחשות וכפירה באשמה

כלל 34(ב) מאפשר לבעל דין להכחיש את טענותיו של הצד שכנגד, במסגרת כתב ההגנה, אפילו ההכחשה אינה נכונה. **אנקר:** אינו מסכים להכחשות גורפות ושקריות, למרות שהכללים אינם אוסרים זאת באופן ישיר.

הסעיף מתיר לבעל הדין להכחיש בכתב הטענות בלבד. כיום, לאחר הגשת כתב הטענות ישנו הליך הקרוי **קדם משפט** המתרחש בפני השופט. **אנקר:** בשלב זה חל איסור גמור על עוה"ד להכחיש בפני השופט עובדות שהוא יודע שהן מוטעות.

זוסמן טוען כי מותר לעו"ד מותר להכחיש דברים שהוא יודע שהם אמת, ע"מ להתחמק מהודאה והדחה אשר תעביר לו את נטל השכנוע. **אנקר:** אינו מסכים.

להבדיל מהליכים אזוריים, במשפט פלילי לא האמת היא שקובעת, אלא יכולת ההוכחה של הרשויות השלטוניות. אם התביעה אינה יכולה להוכיח את אשמתו של פלוני בראיות כשרות, חייב הוא לצאת זכאי. תפקידו של עוה"ד לעמוד בפרץ ולפקח על כשרותן של הראיות המוגשות לביהמ"ש נגד מרשו.

חובותיהם של עורכי הדין נגזרות מן החובות והזכויות של לקוחותיהם.

כמו שלבעל דין אסור להעיד עדות שקר, אסור לו לעוה"ד להעלותו לדוכן העדים להעיד עדות שקרית או לטעון טענות שקר בשמו. עו"ד הטוען כי נאשם אינו אשם, טוען במילים אחרות שהראיות לא מוכיחות את אשמת מרשו.

מותר לעוה"ד לכפור באשמה בשם לקוחו, מותר לו להצביע על כך שאין בראיות התביעה משום הוכחה לביצוע העבירה, אך אסור לו להעלות את מרשו לדוכן העדים כאשר הוא יודע שהוא עומד להעיד עדות שקר.

כלל 37: מגע עם עדים

■ **כלל 37(א)** קובע כי עו"ד רשאי לבוא בדברים עם אדם העשוי להעיד מטעם לקוחו.

יש האומרים כי כלל זה פותח פתח להכנסת מילים לפיהם של עדים, ובכך קיים חשש כי יעידו עדות שהיא בהכרח לטובת מי שהזמין אותם. מנגד, יש האומרים כי כלל זה הכרחי שאילולא היה מותר לעו"ד לשוחח עם עדיו הרי שזה היה מוביל לבזבוז זמן ומשאבים, אם זה יעשה לראשונה בביהמ"ש. **אנקר:** אין ברירה אלא לקבל את לשון הסעיף.

ע"פ אלופי: עוה"ד נפגש עם העדים מספר עדים, הציג להם את פרוטוקול החקירה שלהם במשטרה, ובסופו של דבר הפגיש את חמשת העדים יחד – כדי לתאם הגרסאות והעדויות. ביהמ"ש קבע כי זהו פגום ופסול. התביעה

ניסחה לטעון כי משום כך פסולות העדויות של העדים. ביהמ"ש קבע כי אין זה כך, אך התיאום מכרסם באמינותם.

▪ **כלל 37(ב)** אוסר על עו"ד לבוא בדברים עם אדם העומד, לפי ידיעתו, להעיד במשפט מטעם הצד שכנגד, בענין הקשור לעדותו, אלא בהסכמת הצד שכנגד.

החשש הוא כמובן שיבוש הליכי משפט. אך האם התרופה לכך הוא לשלול מנאשם את זכותו למשפט הוגן ע"י מניעת מפגש או ראיון בין סנגורו לעדי התביעה? ש להניח כי אילו כלל זה היה נחקק היום, לא היה עומד במגבלתו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. כיום, ישנה מגמה מטעם הלשכה לתקן את כלל 37(ב) למען לא יחול על עבירות פליליות.

ניגוד עניינים

כלל 14 לכללי הלשכה הוא הסעיף המרכזי הדן בניגוד עניינים, ובו קטגוריות מספר. הרעיון הבסיסי מאחורי הכלל האוסר ניגוד עניינים הוא חובת הנאמנות.

כפי שמצינו בנושא הקודם, לעו"ד חובה כלפי הלקוח מחד, וכלפי האינטרס הציבורי מאידך. יש הסוברים כי יש בשתי חובות אלו משום סתירה. בנוסף, לעו"ד גם אינטרס אישי להשיא את רווחיו הוא. יש בו, בעורך-הדין, משום אופי דואלי, או דו-מהותי, ממש כמו אופיים של גופים מעין ציבוריים.

ישנם שני דגשים אותם יש לקחת בחשבון בבואנו לנתח את יסודות כלל 14:

- המבחן לניגוד עניינים הוא אובייקטיבי, ולא סובייקטיבי בעיניו של עוה"ד.
- האיסור להמצא בניגוד עניינים הוא צופה פני עתיד, משמע – אף חשש מפני ניגוד עניינים מחייב פעולה כלשהי מצד עוה"ד.

ניתוח כלל 14

כלל 14(א) אוסר על עו"ד לייצג לקוח "אם קיים חשש" שלא יוכל לקיים את חובתו כלפיו, מן הסיבות הבאות:

- בשל עניין אישי שלו [דוגמא מארה"ב]: עוה"ד שקיבל את זכויות הפרסום של התיק מאת לקוחו].
- בשל התחייבות כלפי אחר.
- חובת נאמנות שיש לו כלפי אחר [כגון]: עד תביעה מרכזי שהוא חבר של עוה"ד, והלה צריך לחקור אותו נגדית].
- בשל עומס עבודה.
- בשל סיבה דומה אחרת [כגון]: הסס בין עוה"ד ללקוח לפיו הלקוח אל יוכל להתפשר מול הצד השני, ללא הסכמת עוה"ד; הסכם שכ"ט המותנה בתוצאות הדיון].

להדגיש: החמרה עם האיסור פוגעת בזכות היסוד של אדם להיות מיוצג ע"י עו"ד שהוא בוחר. יש לעשות איזון ראוי בין שני הרציונאליים האלו.

כלל 14(ב) אוסר על עו"ד לייצג צדדים בעלי אינטרסים מנוגדים באותו עניין.

הסעיף דן בשני לקוחות רגילים של עוה"ד. לכאורה, נראה כי הכלל מיותר – כי הוא ברור מתוך כלל 14(א). הרעיון לשמו נוסח הסעיף הוא לעניין ייצוג של שני נאשמים במשותף בהליך פלילי, כאשר קו ההגנה של כל אחד מהם הוא להפיל את האשמה על האחר. אך כמובן שגם בעניינים אזרחיים יכול לעלות ניגוד עניינים בין שתי לקוחות המיוצגים יחדיו ע"י עוה"ד.

להדגיש: במצבים כאלו, חייב עוה"ד להתפטר מן הייצוג. אך ישנם מצבים בהם למרות שפרש מן הייצוג של לקוח אחד, הוא מחזיק בידיו מידע מאותו הלקוח היכול לשמש לרעתו. במצב דברים שכזה עליו לפרוש לגמרי מן הייצוג בתיק, וכן חל עליו **כלל 21** האוסר שימוש בידיעה מן הלקוח.

דוגמא: אם עו"ד מייצג שני נאשמים, אם יגש לפרקליטות המחוז ע"מ לסגור לאחד עסקת עד מדינה – זהו ניגוד אינטרסים חריף.

כלל 14(ג) דן בייצוג של "לקוח קבוע", לקוח אשר עוה"ד משרתו דרך קבע, ואוסר עליו לקבל תיק של לקוח מזדמן הקשור לענייניו של הלקוח הקבוע, אפילו אם באותו עניין ספציפי אין הוא מייצג את הלקוח הקבוע. הדוגמא הקלאסית היא עורכי-דין המייצגים דרך קבע חברות ביטוח, ופונה אליו לקוח מזדמן המעוניין לתבוע את חברת הביטוח. מטרתו של הסעיף להגן על שני הלקוחות, ולא רק על הלקוח הקבוע.

חריג: **כלל 14(ד)** קובע כי הוראות סעיפים (ב) ו-(ג) לא יחולו עריכת הסכם בין צדדים או טיפול בעניין מסויים, אם הם הסכימו בכתב, שההסכם יערך או העניין יטופל ע"י אותו עורך דין. ההסכמה צריכה להיות מודעת, ומהי הפוטנציה לניגוד אינטרסים.

כלל 14(ה) קובע כי עוה"ד ולקוחו, רשאים להסכים בכתב, לתחום את השירות המקצועי אשר יתן עוה"ד ללקוח, כדי למנוע ניגוד עניינים בינו לבין ייצוג אשר הוא מעניק ללקוח אחר, בתנאי שצמצום השירות הינו סביר בנסיבות העניין ואינו פוגע בחובת הנאמנות של עוה"ד ללקוחותיו.

כלל 16: איסור טיפול נגד לקוח

כלל 16 אוסר על עו"ד שייצג בעבר לקוח, לייצג נגדו בשני מקרים:

- **כלל 16(א)(1)** כשמדובר באותו העניין, אשר בשמו ייצג את אותו לקוח בעבר (אף אם עוה"ד לא קיבל כל מידע מן הלקוח בתקופת הייצג שלו).
- **כלל 16(א)(2)** כאשר לא מדובר באותו עניין, אך במסגרת התיק שכעת קיבל עוה"ד ישנה זיקה למידע שקיבל מן הלקוח בעבר.

הרציונאל העומד מאחורי הסעיף הוא ברור – הסעיף מבקש להגן על חובת הנאמנות שיש לעורך הדין כלפי "עבודה". כלומר, האינטרס הציבורי לא יראה בעין יפה שעוה"ד עושה עבודה מסויימת, ויום אחרי יתקוף את עבודתו הוא בשם לקוח אחר. הא ראייה, **כלל 15** האוסר על עו"ד שערך הסכם לטעון כנגד כשרותו.

דוגמאות ס"ק (1):

- דוגמא: מצב בו עוה"ד הכין עבור שני צדדים חוזה, כעת לא יוכל לתבוע בשם אחד מהם לאכיפת החוזה.
- עמ"מ 1/55 עו"ד פלוני נ' המועצה המשפטית: שני בני זוג התגרשו, וביתם נשארה בחזקת האם. עוה"ד הסדיר את זמני הביקור של האב. זמן מה לאחר מכן, ביקשו הסב והסבתא מצד האם לנסוע עם הילדה לחו"ל. האב, התנגד מחשש להברחת הילדה והגיש נגדם תביעה. עוה"ד שייצג את האב בעניין זמני הביקור, ייצג כעת את הסב והסבתא. ביהמ"ש קבע כי הפירוש למונח "באותו עניין" יהא רחב – זהו אותו הליך, אותו עניין וכן אותה פרשה, אי לכך עבר עוה"ד עבירה אתית, ואין בעובדה שעוה"ד קיבל או לא קיבל מידע מן האב בעבר כדי לעלות או להוריד מכך.
- דוגמא: אותו עוה"ד שערך הסכם גירושין לבני זוג, אינו יכול לייצג אחד מהם בהסכם המזונות.
- דוגמא: עו"ד שייצג שני נאשמים, ואחד מהם הפך להיות עד מדינה, חייב לפרוש מן הייצוג שהרי לא יוכל לחקור את עד המדינה כיאות בחקירה נגדית.

דוגמאות לס"ק (2):

- **דוגמא:** עוה"ד ערך חוזה עסקי עבור פלוני. זמן מה לאחר מכן, פלוני ואשתו ביקשו להתגרש. האישה מבקשת מעוה"ד לייצג אותה בעריכת הסכם הגירושין. עניין זה, למרות שלא קשור במישרין אחד לשני, נוגע לידיעת עוה"ד אודות ענייניו הפיננסיים של הבעל. לכן, לא יוכל לעשות זאת.
- **דוגמא:** אף אם עוה"ד הוא צד להסכם (למשל, כאשר הוא מבקש לרכוש דירה) ואמון על עריכתו, הוא אינו רשאי לבוא ולטעון כנגד תוקפו של ההסכם.
- **על"ע 6/88 קובלר נ' לשכת עורכי הדין:** עו"ד ייצג בעבר לקוח זקן, אשר ביקש מעוה"ד שיבדוק את תקינות חשבון הבנק שלו. עוה"ד אכן עשה זאת ובסופו של דבר מצא כי נמשכו מחשבון הבנק של הלקוח 25,000 מארק גרמני, שלא כדין, ונמסרו לשכנו. הלקוח הפך פסול דין וביתו מונתה לאפוטרופוס. הבת, תבעה את השכן. השכן שכר שירותיו של עוה"ד. הלה טען כי אין המדובר באותו עניין, מכיוון שתחילה בירר בלבד מטעם הזקן, וכעת מדובר בתביעה משפטית מוחשית. ביהמ"ש קבע שוב, כי לפרש את המונח "בעניין" בצורה רחבה, ואם ישנן עובדות מקבילות בין הטיפולים שנתן לשני הלקוחות – הרי שזהו אותו עניין, ועוה"ד מנוע מלקחת את התיק לטיפולו.

כלל 16: הדרך לצאת ממנו

כלל 16(ב) מאפשר לוועד המחוזי להחליט בכל מקרה ספציפי ולקבוע האם למרות שפורמאלית עו"ד מצוי במסגרת כלל 16(א), אין הם מקימים חובת נאמנות או נכנסים למסגרת "ייצוג" שנעשה בעבר.